

Η'

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΣΑΜΟΝ

(17 ΣΕΠΤ. - 7 ΟΚΤ. 1966)

ΥΠΟ ΣΤ. ΚΑΡΑΚΑΣΗ

Εἰς τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ μουσικὴν καὶ λαογραφικὴν ἀποστολὴν ταύτην εἰς τὰ χωρία: Πάνδροσον (πρῶην Ἄνω Ἀρβανίτες), Μανρατζαῖοι, Κουμαραδαῖοι, Παγώνια, Καρλόβασι (Διμένος) καὶ Πλάτανος, ἐπέτυχον τὴν ἠχογράφησιν ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου 131 δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν (βλ. εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς μουσικῆς ὕλης ὑπ' ἀριθμ. 14210-14338 πρὸς δὲ καὶ δύο ἄλλας ἠχογραφήσεις λαογραφικῆς ὕλης. Παρὰλλήλως κατέγραψα καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην εἰς σελ. 322, σχ. 8ου μεγ., ἢ ὁποία κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας ὑπ' αὐτῆς ἀριθμ. εἰσαγ. 3038.

Τὸ 1964 εἶχε πραγματοποιηθῆ ἑτέρα λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὴν νῆσον ταύτην ὑπὸ τοῦ συντάκτου Στεφ. Ἡμέλλου, ὅστις προέβη εἰς ἔρευναν εἰς τὰ χωρία Πυθαγόρειον (πρῶην Τηγάνι), τὴν Χώραν, τοὺς Μυτιληνοὺς καὶ τὸ Παλαιόκαστρον¹.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω ἠχογραφηθεῖσαν μουσικὴν ὕλην περιλαμβάνονται: κάλαντα τραγούδια ἀποκριάτικα, λατρευτικά, τοῦ Κλήδονα, τῆς καύνιας, τοῦ γάμου, ἐρωτικά, μοιρολόγια κ.ἄ. Παρὰλλήλως πρὸς τὴν συλλογὴν μουσικῆς ὕλης συνέλεξα καὶ διάφορα ἔθιμα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὡς ἐκ τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν, τὰς ἀπόκρεως, τὴν λαϊκὴν μαντείαν κ.ἄ., προσέτι δὲ πληροφορίας περὶ τῆς βιοτεχνίας, τῆς ἀγγειοπλαστικῆς τέχνης, ποὺ ἄλλοτε ἠκμαζεν εἰς τὴν νῆσον, καθὼς καὶ περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ξυλανθράκων (καμίινι).

Δημοσιεύομεν ἑπτὰ ἄσματα, χαρακτηριστικὰ τῆς δημοτικῆς μουσικῆς τῆς Σάμου:

α) Κάλαντα (ἀριθμ. 1). Πρόκειται περὶ τῶν καλάνδων, τὰ ὁποῖα τείνουσιν νὰ λησμονηθοῦν, διότι δὲν ἄδονται πλέον. Παλαιότερον ἤδοντο κατὰ τὰ Θεοφάνεια ὑπὸ ὁμίλων ἀνδρῶν μὲ συνοδείαν τσαμπούνας. Οἱ τραγουδισταὶ περιήρχοντο τὰς φιλικὰς οἰκίας καὶ τὰ καταστήματα καὶ ἐτραγουδοῦσαν ἐπαίνους διὰ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἐλάμβανον δὲ συνήθως ὡς φιλοδώρημα χρηματικόν τι ποσὸν ἢ εἶδη τροφίμων. Εἰς τοὺς ὁμίλους οἱ ὁποῖοι ἔψαλλον τὰ κάλαντα εἰς τὰ ποιμνιοστά-

¹ Βλ. εἰς Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. 17 (1964), ἐν Ἀθήναις 1965, σελ. 190-203.

σια (στάνες) προσεφέροντο ὑπὸ τοῦ βοσκοῦ (τσέλιγκα) ἀμνὸς ἢ μία γίδα ὡς δῶρον¹. Πρὸ τοῦ 1922 μετέβαινον καὶ εἰς τοὺς ἀπέναντι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντας Ἕλληνας.

Ἡ κατωτέρω μουσικὴ τῶν καλάνδων τούτων ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον τοῦ γέ (Α' ἤχος τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησ. μουσικῆς). Τονικὴ fa² = γέ². Ἡ μελωδία εἰς 12 μέτρα τῶν 4/8 (πλὴν ἑνὸς τῶν 3/4) ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα 15σύλλαβον στίχον καὶ ἔχει ἕκτασιν μιᾶς πέμπτης.

Ἄς τὸ - κα - λη - - με - ρη με - ρή, με -
 ρή - σω - με - κί - αὐ - - τὸ κί - αὐ - τὸ τ' ἀν -
 τρο - ἱ - νά - - κι Τὰ ὠ - ρέ

* 3^η στροφή

Τον.

Ἄς τὸ καλημερῆσωμε κι αὐτὸ τ' ἀντροῦνάκι,
 τὴν πέριδικα καὶ τὸν αὐτὸ καὶ τὸ περιστεράκι,
 πῶχει τὰ σπίτια τὰ ψηλά, τὰ μαρμαροχτισμένα.
 Τρεῖς Ἕλληνες τὰ χιτίζανε, τρεῖς καλαντριεωμένοι.
 Βάζουν τὴν πέτρα μάλαμα, γιὰ λάσπη ἔβάζαν ἄσημι,
 γι' ἀντὶ γιὰ λιανοχάλικα ψιλὸ μαργαριάρι.

Καὶ μέσ' τῆ μέση τοῦ σπυριοῦ ἀφέντης μας κοιμᾶται κλπ.²

β) Τραγοῦδι τοῦ γάμου (ἀρ. 2). Ἀνήκει εἰς τὸν διατονικὸν τρόπον τοῦ sol, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Δ' ἤχον τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τὸν λεγόμενον «Ἁγία», ποῦ εἶχε βάσιν τὸ Δῆ (= sol). Ἡ τονικὴ fa² = sol². Ἡ μελωδία εἰς 8 μέτρα τῶν 4/8 (εἰς δύο κινήσεις) ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα 15σύλ-

¹ Βλ. Ἐ. Ἱ. Σταματιάδου, Σαμιακά, τόμ. Ε', ἐν Σάμῳ 1887, σ. 329 - 364. Ν. Ἱ Ζαφειρίου, Τὰ Θεοφάνεια (τὰ Φῶτα) στὴ Σάμο. Ἀρχεῖον Σάμου, τόμ. 3, σ. 232-234.

² Βλ. συνέχθειαν τοῦ ἔσματος εἰς γ/φον, ἀρ. 3038, σ. 7. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰσ. 14211, ἀριθμ. ταιν. 1049 Α₂. Τραγουδεῖ ὁμάς ἀνδρῶν ἀπὸ τοὺς Ἄνω Ἀρβανίτες.

λαβον στίχον και ἔχει ἕκτασιν μιᾶς ἐβδόμης. Τὸ γύρισμα εἰς ἕξ μέτρα ἀντιστοιχεῖ εἰς δύο ὄσουλάβους στίχους¹.

~ 96

1 Ἄρ-χι-σες γλῶσ-σα μ' ἄρ-χι-σε - - - - - ες

Τρα - - γού. δια ν' ἄ - - - - - ρα δια - - - - - σης

2 Τὸν ἄγ-γε-λο - - - - - μέ - - - - - τὸ σπα - δι - - - - -

νὰ - - - - - τὸ - - - - - νε κα - - - - - τε - - - - - δά - - - - -

Επαύσας

σης. Ἄρ-χι-σες γλυ.κειά - - - - - μου γλῶσ - - - - - σα - - - - -

'πέ - - - - - παι.νέ - - - - - μα - - - - - τα - - - - - κα - - - - - μπό - - - - - σα.

Τον.

¹ Ἄρχισες, γλῶσσα μ', ἄρχισες, τραγούδια ν' ἀραδιάσης (δὶς)

τὸν ἄγγελο μὲ τὸ σπαθὶ νὰ τόνε κατεβάσης.

— ἄρχισες, γλυκειά μου γλῶσσα,

'πέ, παινέματα καμπόσα.

Γαμπρέ μου, βέργα μάλαμα, νυφούλα μ', βέργ' ἄσημι, (δὶς)

ταιριάσατε στήν ἔμορφιά και στήν ταπεινοσύνη.

— Σένα τὰ λέγω κι ἄκουσ' τα,

χαρὶ πᾶρε και γράψε τα κλπ.²

¹ Τὴν ἐπανάληψιν ἔκτελει ὁμᾶς γυναικῶν μὲ μικρὰς μελωδικὰς παραλλαγὰς. Οἱ φθόγγοι τούτων τίθενται ἐντὸς παρενθέσεων.

² Βλ. συνέχειαν εἰς χ/φον, σελ. 163. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰσ. 14326, ἀρ. ταιν. 1062 Β₁. Τραγουδεῖ ἡ Ἑλένη Μενέγα και ὁμᾶς γυναικῶν ἀπὸ τὸν Πλάτανον.

γ) Τραγούδι τοῦ γάμου εἰς ἄλλον σκοπὸν(ἀρ. 3). Ἐκτελεῖται εἰς τὸν τρόπον τοῦ μι, ἀντίστοιχον τοῦ Δ' ἤχου ἢ Λεγέτου τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἡ τονικὴ fa=mi². Ἡ μελωδία εἰς 8 μέτρα τῶν 4/8 καλύπτει ἓνα Ἰσούλλαβον στίχον καὶ ἔχει ἕκτασιν μιᾶς ἐβδόμης.

~ 94

Ομορφα πού τραγούδη - δη -
 σε αὐτή ἡ παντρεμένη - - - - - τρεμέ - - - - -
 νη αὐτή ἡ παντρε - - - - -

Τον

— "Ομορφα πὸν τραγούδησε αὐτὴ ἡ παντρεμένη,
 κάνει γιὰ δέκα λεύτερες καὶ πάλι κερδισμένη.

— "Ἐνα τραγούδι θέ' νὰ πῶ ἐπάνω στὸ κεράσι,
 τ' ἀντρογύνο πὸν θὰ γενῆ, νὰ ζήση, νὰ γεράση.

— "Ἀκου, νυφούλα, νὰ σοῦ εἰπῶ τί θὰ σοῦ μολογήσω,
 σὰν τὰ ματάκια σου τὰ δυὸ νὰ ἔχης τὸ πουλί σου κλπ.¹

δ) Νανούρισμα (ἀρ. 4). Τοῦτο εἶναι ρυθμοειδές, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν τρόπον τοῦ γέ (γέ=sol) Α' ἤχον τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησ. μουσικῆς, μὲ τονικὴν sol³. Ἡ ἕκτασις τῆς μελωδίας εἶναι μία τετάρτη. Τὸ α' μέρος καλύπτει ἓνα δούλλαβον στίχον καὶ τὸ β' ἓνα ἑπτάλλαβον.

¹ Βλ. συνέχειαν τοῦ κειμένου εἰς χ/φον, σελ. 164. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14327, ἀρ. ταιν. 1062, Β., Τραγουδεὶ ἡ Δέσποινα Μόρου καὶ ὁμάς γυναικῶν ἀπὸ τὸν Πλάτανον.

♩ ~ 232

A) B)

Νά. νι τοῦ Ρή. γα τὸ παι. δί — — — — — τοῦ Βα. σι. λιᾶ —

— τὰ γ. γό. νι — — — — — νὰ τοῦ ξερ' ἡ βα. σί. λισ. σα — πὼς ἔ.

χει τέ — — — — — τοιᾶ γό. νι — — — — — νὰ τὸ στέλνε χρυ. σῆ φασ. κιᾶ — — — — — κι' ἔ.

να χρυ. σό — — — — — σεν. τό. νι — — — — — ἔ — — — — — ἔ — — — — — ἔ — — — — — ἔ!

Tov.

*Νάνι τοῦ Ρήγα τοῦ παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τ' ἄγγόνι,
 νὰ τό 'ξερ' ἡ βασιλίσσα πὼς ἔχει τέτοι' ἄγγόνι.
 Νὰ τό 'δινε χρυσοῦ φασκιὰ κι δλόχρυσο σετιόνι
 ἔ, ἔ, ἔ, ἔ, ἔ νὰ κὰν' νάν, νάν, νάρ,
 νάνι, νάνι, νάνι, νάνι ὥσπου νά'ρι' ἡ μάνα του
 νὰ τοῦ φέρῃ ἀπ' οὔλα, οὔλα,
 τὰ φλουριά μὲ τὴν σακκούλα κλπ.¹*

ε) Τραγούδια τῆς κούνιας (ἀρ. 5-6). Τὸ ἔθιμον τῆς κούνιας (αἰώ-
 ρας) ἐσηνηθίζετο παλαιότερον εὐρέως εἰς τὰ χωρία τῆς Σάμου. Κατὰ πληροφορίας
 τοῦ Δημ. Βούρα ἐκ τοῦ χωρίου Ἐνω Ἀρβανῖτες ὑπῆρχον δύο εἰδῶν κούνιες: «ἡ
 ἀνεμόκλα» καὶ ἡ «σανιδόκλα». Ἡ ἀνεμόκλα ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ κρεμαμένου
 διπλοῦ σχοινίου, χωρὶς κάθισμα, ἠδύνατο δὲ νὰ καθίσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἓνα μόνον ἄτο-
 μον. Ἡ σανιδόκλα εἶχεν εἰς τὴν βᾶσιν τῆς πλατὺ ξύλον ὡς κάθισμα, ὅπου ἐκά-
 θηντο δύο νεάνιδες, εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς σανίδος ἴσταντο δύο νέοι. Κατὰ τὴν αἰώ-
 ρησιν ἤδοντο πρῶτον ὑπὸ τῶν κορασίδων δίστιχα, τὰ ὅποια ἐπανελάμβανον οἱ
 νέοι. Εἶναι ἐν χρήσει δύο μελωδίαί τῆς κούνιας: ὁ μόνος σκοπὸς καὶ ὁ διπλός. Ὁ

¹ Βλ. συνέχειαν τοῦ κειμένου εἰς τὸ χ/φρον, σελ. 21. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰσ. 14217, ἀρ. ταν. 1050 Α5. Νανουρίζει ἡ Μελοπομένη Λάνδρου, ἐτῶν 70, ἀπὸ τοὺς Ἐνω Ἀρβανῖτες.

σκοπός (ὕπ' ἀρ. 5) ἀνήκει εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol με̄ τονικὴν sol². Ἡ μελωδία ἀντιστοιχεῖ εἰς 8 μέτρα τῶν 3/4 εἰς ἓνα στίχον 15σύλλαβον καὶ ἔχει ἕκτασιν μιᾶς ἐβδόμης.

1) ~ 84

Πά - - - λε στήν - - - κού - νια - - -
 ἔ - κα - - - τσα, πά - - - λε θά - - -
 τρα - γου - - ου - δὴ - - - σω - - -

Τον.

*Πάλε στήν κούνια ἕκατσα, πάλε νὰ τραγουδήσω,
 ἰ ἀγγελικό σου τὸ κορμὶ θὰ τὸ παυολογήσω.
 Τῆς κούνιας εἶναι τὸ σκουρί, τῆς κούνιας τὸ κλωνάρι,
 κ' ἐκεῖνος πὸν τὴν ἔκανε νὰ ζήσῃ νὰ κἀνη κι' ἄλλη κλπ.¹*

Ὁ διπλὸς σκοπὸς (ὕπ' ἀρ. 6) εἶναι ρυθμοειδής, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol με̄ τονικὴν sol². Ἡ πρώτη μουσικὴ περίοδος ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓνα 15σύλλαβον στίχον ἄνευ παρεμβολῶν, ἡ δὲ δευτέρα καλύπτει ἓνα 12σύλλαβον, ἕξ ἑνὸς ὀκτασυλλάβου στίχου, προστιθεμένων 4 συλλαβῶν ἐπὶ πλέον. Τελικῶς ἐπαναλαμβάνεται ὀλόκληρος ὁ 15σύλλαβος ἄνευ παρεμβολῶν. Ἡ ἕκτασις τῆς μελωδίας εἶναι μιᾶς ὀκτάβας.

¹ Βλ. συνέχειαν εἰς χ/φον, σελ. 87. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14256, ἀρ. ταιν. 1056 Α₂. Τραγουδεὶ ἡ Διαμαντούλα Μανωλάρα ἀπὸ τοὺς Μαυρατζαίους

ὅστις εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν fa μείζ. τῆς Εὐρωπαϊκῆς. Ἡ τονικὴ sol³ = fa⁷. Ἡ μελωδία εἰς 12 μέτρα τῶν 2/4 καλύπτει ἓνα 15σύλλαβον στίχον καὶ ἡ ἐπιφθόσ, εἰς 4 μέτρα, ἓνα 8σύλλαβον.

Ἡ ἔκτασίς της εἶναι μία πέμπτη.

♩ ~ 124

1 Ἄχ! — τί μοι-ρο-λό-ι — νὰ — σοῦ
 πῶ — καὶ τί — νὰ — σοῦ
 ταιρ- — γιά- — σω. 2 Ἄχ! — Πού ἄ-φη- — κες — τὸ
 σπῖ- — τι σου — καὶ τὰ — νοι- — κο-
 κυ- — ριά — σου. ν'ἄ- — λή- — θεια κρῖ-μα ποῦ ἔ-κα- — νες.

Τον
 (x)

Ἄχ! τί μοιρολόι νὰ σοῦ πῶ καὶ τί νὰ σοῦ ταιριάσω,
 ἄχ! ποῦ ἄφηκες τὸ σπῖτι σου καὶ τὰ νοικοκυριά σου,
 ν-ἀλήθεια κρῖμα ποῦ ἔκαμες!

Ἄχ! τί μοιρολόι νὰ σοῦ πῶ καὶ τί νὰ σοῦ ἰντίσω,¹
 ἄχ! ποῦ ἄφηκες τὸ σπῖτι σου κ' ἔχασες τὴ ζωὴ σου,
 κόρη γιὰ καὶ κατενιά κλπ..²

¹ οὐνιτζω=ταιριάζω (λ. τουρκ.).

² Βλ. συνέχειαν εἰς γ/φον, σελ. 157. Ε.Μ.Σ. ἀρ. εἰς. 14322, ἀρ.ταιν. 1062 Α7. Μοιρολο-
 γεὶ ἢ Ἀγγελινῶ Ρήγα ἀπὸ τὸν Πλάτανον.

**Mission musicologique dans l'île de Samos
(17 septembre - 7 octobre 1966)**

par St. Caracassis

L'auteur a travaillé dans les villages de Pandrosson (ex-Ano Arvani-tes), Mavratzéi, Koumaradéi, Payonda, Karlóvassi et Plátanos où il a réalisé 133 enregistrements de chansons populaires sur bandes magnétiques. Il a recueilli également un matériel folklorique varié (légendes, coutumes, etc).

Parmi les chansons enregistrées, les chants funèbres (mirologues), les calandes (chansons de quête) les chansons de la balançoire et celles du carnaval présentent un intérêt particulier.

L'auteur nous donne ci-dessous la musique de sept mélodies populaires recueillies dans la région.

La première est une chanson de quête chantée par des groupes de jeunes gens le jour de l'Épiphanie dans la maison de leurs amis. Le mode est en ré (équivalent du 1er mode de la musique ecclésiastique byzantine) et la tonique fa² est transposée en ré². La mélodie correspond à un vers de 15 syllabes.

La deuxième chanson est un chant nuptial en sol (4ème mode ecclésiastique) et la tonique de fa² est transposée en sol². La mélodie de cette chanson correspond à un vers de 15 syllabes et le refrain (tsakisma) à deux vers de 8 syllabes.

La chanson n° 3 est également un chant nuptial dans le mode de mi (équivalent du 4ème mode ecclésiastique). La tonique fa=mi². La mélodie correspond à un vers de 15 syllabes.

La chanson n° 4 est une berceuse en rythme libre, en ré (ré=sol). Le premier motif correspond à un vers de 8 syllabes et le deuxième à un vers de 7 syllabes.

Les chansons n° 5 et 6 sont des chansons de la balançoire. La première est en sol chromatique et sa mélodie correspond à un vers de 15 syllabes. La seconde est en rythme libre et dans le mode chromatique, également en sol. Le premier motif correspond à un vers de 15 syllabes et le deuxième au second vers de 15 syllabes avec des répétitions.

La dernière chanson est un chant funèbre (mirologue) en fa et correspond au 3ème mode ecclésiastique qui est le même que le Fa majeur de la musique occidentale. La tonique sol²=fa². La mélodie couvre un vers de 15 syllabes et le refrain un vers de 6 syllabes.